

Ἡ Ἐκκλησία ὡς ἐλπίδα καὶ ἐνότητα τῆς κοινωνίας καὶ ὡς νοσηματοδότηση τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου

ΣΕΒ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ
ΚΑΙ ΑΛΜΥΡΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ*

Εἰσαγωγικά

Τὸ ζήτημα τῆς οἰκονομικῆς κρίσης συνεχίζει νὰ βρῖσκεται γιὰ ἀρκετὸ καιρὸ τώρα στὸ ἐπίκεντρο τοῦ εὐρύτερου προβληματισμοῦ τόσο διεθνῶς, ὅσο καὶ στὴ χώρα μας. Οἱ λαοὶ καὶ οἱ κυβερνήσεις τους φαίνεται ὅτι βρῖσκονται ἀντιμέτωποι μὲ μία πρωτοφανῆ ὅσο καὶ περίπλοκη κρίση, ποὺ ὀδηγεῖ σὲ ὀριακὲς καταστάσεις. Στὴν πατρίδα μας βιώνουμε ἰδιαίτερα τὸ τελευταῖο διάστημα μιὰ ὄντως δύσκολη κατάσταση, ἡ ὁποία προκαλεῖ ποικίλες καὶ ἀλυσιδωτὲς ἀντιδράσεις. Οἱ τελευταῖες δημιουργοῦν εὐλόγο προβληματισμὸ γιὰ τὴν κοινωνικὴ συνοχὴ καὶ συμπόρευση τοῦ λαοῦ μας. Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία καὶ ὁ ἐπιχειρηματικὸς κόσμος υἱοθετοῦν καὶ ἐφαρμόζουν προτάσεις καὶ ἀποφάσεις, ποὺ εἶναι συχνὰ ἀνατρεπτικὲς ἀλλὰ καὶ ὀπωσδήποτε ὀδυνηρὲς γιὰ τὴν καθημερινὴ βιωτὴ τῶν ἀνθρώπων. Ὅστόσο, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἀρμοδιότητα δική μας νὰ τίς κρίνου-

* Ἡ Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος τοῦ ἔτους 2010-2011 ἀποφάσισε νὰ ἀσχοληθεῖ τὸ Σῶμα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας μὲ τὸ θέμα «Ἡ σύγχρονη κρίση ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς πλευρᾶς». Στὸ πλαίσιο αὐτὸ ἀνατέθηκε στὴν ἐλαχιστότητά μου ἡ παροῦσα εἰσήγηση, ποὺ φέρει τὸν ὡς ἄνω τίτλο. Τὸ κείμενο αὐτὸ εἶναι καρπὸς Ἐπιτροπῆς ἐξ Ἀρχιερέων, ἡ ὁποία ἀνέλαβε νὰ συγκεντρώσει σκέψεις, ἀπόψεις καὶ προτάσεις κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, προκειμένου νὰ συμπεριλάβει ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερη ἐμπειρία, πρὸς ἐξαγωγὴν οὐσιαστικῶν συμπερασμάτων καὶ ἐφικτῶν ἀποφάσεων. Λόγω τοῦ περιορισμένου διαθέσιμου χρόνου ἐπεξεργασίας τους, ἀναλάβαμε τὴν εὐθύνη νὰ συνθέσουμε καὶ νὰ ἀποδώσουμε, κατὰ τὸ δυνατόν, ὅσα κατατέθηκαν ἀπὸ ἔγκριτα πρόσωπα, ποὺ πρόθυμα συμμετεῖχαν στὴν, πρωτόγνωρη ὁμολογουμένως γιὰ τίς ἐργασίες μας, συλλογικὴ αὐτὴ προσπάθεια. Τὸ κείμενο αὐτὸ δημοσιεύθηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὸ Ἐπίσημο Δελτίο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Ἐκκλησία, (Νοέμβριος 2010, τχ. 10/ἔτος ΠΖ'), σσ. 747-756. Ἐδῶ δημοσιεύεται ἐκ νέου μὲ ἐλάχιστες προσαρμογὲς καὶ τροποποιήσεις.

με, δὲν φαίνεται ὅτι ἀποτελοῦν ἀποκλειστική πρόταση γιὰ τὴν ἀπόπειρα ὑπέρβασης τῆς κρίσης καὶ τὴν περαιτέρω πορεία.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὸ κείμενο αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ μία ἀκόμη τεχνικό-οικονομική προσέγγιση σὲ ἐπίπεδο λογιστικὸ καὶ ἀριθμῶν τοῦ ὅλου προβλήματος (χωρὶς βέβαια νὰ ὑποτιμᾶται μιὰ τέτοιου εἶδους ἔρευνα). Ἐπιδιώξή της εἶναι νὰ φανερώσει ὅτι ὑφίσταται πράγματι ἐναλλακτική πρόταση διαχείρισης τῆς κρίσης, πρὸς ὄφελος τοῦ ἀνθρώπου, μακριὰ ἀπὸ ἰδεολογικὲς καὶ ἄλλες ἀγκυλώσεις. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἔχει λόγο γιὰ τὴ σημερινὴ κρίσιμη κατάσταση, διότι δὲν ἔπαυσε νὰ ἀποτελεῖ σάρκα τοῦ κόσμου, μέρος τῆς ἱστορίας. Γι' αὐτό, ὀφείλει, κηρύττοντας «Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τούτον ἐσταυρωμένον», νὰ ἐπιδιώκει τὴ διαρκῆ καὶ ἀνακαινιστικὴ ἐνσάρκωση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ στὸ ἐκάστοτε ἐδῶ καὶ τώρα τοῦ ἱστορικοῦ καὶ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος.

Προκειμένου νὰ ὀδηγηθοῦμε στὴν ἀνάδειξη μιᾶς ἀληθινῆς ἐλπιδοφόρας προοπτικῆς, πὺν διαθέτει ἡ Ἐκκλησία μας, ὡς Σῶμα Χριστοῦ, εἶναι ἀναγκαῖο νὰ καταγράψουμε μὲ εἰλικρινῆ διάθεση αὐτοκριτικῆς τὰ «κακῶς κείμενα». Δηλαδή τὰ ἐμπόδια ἐκεῖνα πὺν τίθενται ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἴδιους, τὴν ποιμαίνουσα Ἐκκλησία, στὴν πορεία καρποφορίας τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ στὶς καρδιὲς καὶ τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἀλήθεια αὐτὴ πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι μᾶς ἐπιφορτίζει μὲ σημαντικὲς εὐθύνες. Ἐδῶ καὶ δεκαετίες στὸν τόπο μας διαπιστώνεται ἀπὸ ποικίλες πλευρὲς μιὰ παθογένεια σύνολης τῆς δημόσιας ζωῆς, ὅπως ἀτομικισμός, ἰδιώτευση, ὠχαδελφισμός, διαφθορά, ἀναξιοκρατία κ.ἄ. Εἶναι λοιπὸν αὐτονόητο ἀλλοτριωμένες καὶ κοσμικὲς νοοτροπίες νὰ διεισδύουν καὶ στὸ ἐκκλησιαστικὸ σῶμα, ἀφοῦ αὐτὸ ζεῖ καὶ πορεύεται μέσα στὸ ἱστορικὸ κοινωνικὸ πλαίσιο καὶ ὄχι σὲ μιὰ ἐξωϊστορικὴ καὶ φαντασιακὴ πραγματικότητα. Καὶ τὰ ἐρωτήματα τίθενται ἀμείλικτα: Διαθέτουμε ἄραγε τὴν τόλμη καὶ τὸ σθένος νὰ διαπιστώσουμε τὶς δυσλειτουργίες καὶ τὶς ἐλλείψεις μας, ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη πάντοτε παρουσία τῆς Ἐκκλησίας, καὶ κατόπιν νὰ ἀναλάβουμε τὶς εὐθύνες πὺν μᾶς ἀναλογοῦν τοῦτες τὶς κρίσιμες στιγμές; Τί ἀπέγινε, λοιπὸν, τὸ ὀρθόδοξο ἦθος τοῦ λαοῦ μας; Μήπως οἱ μέθοδοι καὶ οἱ πρακτικὲς μας προέρχονται ἀπὸ ἓνα ἐντελῶς παρωχημένο κοσμοεἶδωλο; Μήπως μὲ τὴν ὑπερβολικὴ μας ἐμμονὴ σὲ ἔργα ὑλικῶ-τεχνικῶν ὑποδομῶν καὶ ἐξεζητημένο ἐξωραϊσμὸ τῶν Ἱερῶν Ναῶν καὶ μοναστηριῶν, ἀποδυναμώνουμε τὴν οὐσιαστικὴ συμμετοχὴ μας στὴ σημερινὴ πνευματικὴ καὶ ὑλικὴ ἀνάγκη τῶν ἀνθρώπων;

Μὲ ἄλλα λόγια, μήπως ἔχουμε μεταβληθεῖ σ' ἓνα στερεότυπο καὶ σταθερὸ θεσμὸ, σὲ ἓνα σύστημα αὐτοαναφορικὸ καὶ κλειστὸ, πὺν πορεύεται χωρὶς νὰ ἀφουγκράζεται τὴν πραγματικότητα; Καὶ ἀκόμη δίχως νὰ ἀντιλαμβάνεται τὶς

ριζικές αλλαγές, που έχουν συντελεσθεί σε επίπεδο πρώτα κοινωνικό, όπως η πολυπολιτισμική σύνθεση της κοινωνίας, έπειτα σε οικονομικό, όπως το πέρασμα από την αγροτική πραγματικότητα στην ελεύθερη αγορά, και τέλος σε επίπεδο και πνευματικό, όπως η ανάδειξη του έαυτού και του ατομικού εγώ έναντι κοινωνικών μοντέλων; Και ενώ συχνά πασχίζουμε με ζήλο να δημιουργήσουμε υποδομές και να προσφέρουμε πολύπλευρο κοινωνικό έργο, πολλές φορές τα έγχειρήματά μας παραμένουν άχρωμες και χωρίς πνοή χειρονομίες, οί όποϊες άπλως έπιζητοϋν να συνδράμουν τόσο στην αυταρέσκεία μας, όσο και στην κρατική πρόνοια. Έτσι, όμως, δεν αναδεικνύεται μια διαφορετική προοπτική, που να πείθει ότι ό χριστιανός είναι το «άλας» του κόσμου, το απαραίτητο εκείνο στοιχείο που τον διαφοροποιεί από κάθε άλλο κοσμικό ή θρησκευτικό άνθρωπο.

«Ός δ' αν έχη τον βίον του κόσμου και θεωρη τον αδελφόν αυτού χρειαν έχοντα και κλείση τα σπλάχνα αυτού απ' αυτού, πώς ή αγάπη του Θεου μένει εν αυτώ; Τεκνία μου, μη αγαπώμεν λόγω μηδè γλώσση, άλλ' έργω και αληθεία» (Α' Ίω. 3, 17-18). Με τους λόγους αυτούς του άγιου Εϋαγγελιστου Ίωάννου του Θεολόγου από την Α' Καθολική Έπιστολή του ως κριτήριο, θα έπιχειρήσουμε ακολουθώντας να διακρίνουμε τα στοιχεία εκείνα της ταυτότητας της Εκκλησίας, που έφόσον αναδειχθούν και υίοθετηθούν έμπρακτα και συνειδητά, μπορούν να αναζωογονήσουν το εκκλησιαστικό γεγονός.

Μέρος Α'

Θεολογικές προϋποθέσεις για μία εκκλησιαστική απάντηση στην κρίση

Α. Η ένότητα του Σώματος του Χριστου που πηγάζει από το μυστήριο της Εϋχαριστίας, αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση για αυτή την ύπαρξή της. Η Εκκλησία είναι μία, διότι ό Χριστός είναι Ένας. Μία Εκκλησία, που υπάρχει εν τω κόσμω, ως πολλές τοπικές Εκκλησίες, όπως ό Χριστός ανακεφαλαιώνει εν έαυτώ σύμπασαν την ανθρωπότητα και την κτίση. Στην τοπική Εκκλησία, ό έπίσκοπος, αποτελώντας έξαρχής την συλλογική και ανακεφαλαιωτική προσωπικότητα, που εκφράζει με μιá φωνή την ένότητα της κοινότητάς του, ταυτόχρονα εκφράζει και στο σύγχρονο περιβάλλον του την ένότητα της πίστεως. Η ποικιλία των πολιτισμικών, κοινωνικών και άλλων διαφοροποιήσεων δεν φαίνεται να αποτέλεσε ποτέ πρόβλημα για την ένότητά της. Η Εκκλησία ανέκα-

θεν ἀποτελεῖ ἐλπίδα, ὄχι τόσο γιὰ μιὰ μετὰ θάνατον καλύτερη καὶ ἀνώδυνη ζωή, ἀλλὰ γιὰ τὴν πρόγευση ἑνὸς ἄλλου τρόπου ὑπάρξεως ἀπὸ τὸ νῦν τῆς ἱστορίας καὶ τῆς πραγματικῆς ζωῆς. Ἄραγε, μήπως ἔχουμε λησμονήσει ὅτι ὁ Τριαδικὸς Θεὸς ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν κτίση καὶ τὸν ἄνθρωπο καὶ δὲν τὸν ἔχει ἐγκαταλείψει; Προσφέρουμε μιὰ τέτοια προοπτικὴ ἐλπίδας καὶ ἐνότητας στὸ σύγχρονο ἄνθρωπο;

Β. Ὁ χριστιανὸς ἀλλὰ καὶ σύνολη ἡ Ἐκκλησία δὲν κηρύττει ἀπλῶς γιὰ τὸν φτωχό, τὸν πεινασμένο, τὸν περιθωριακό, τὸν ἐν ἀναγκαῖς εὐρισκόμενο ἄνθρωπο ἀλλὰ ταυτίζεται μαζί του, ἀναλαμβάνει τὸ σταυρό του, συμπορεύεται στὸ πλευρό του. Δὲν χρειάζεται παρὰ νὰ φέρουμε στὸ νοῦ μας ἐνδεικτικὰ τὸν καλὸ Σαμαρείτη ἢ τὴν παραβολὴ τῆς μελλούσης κρίσεως, ἀπὸ τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιο, γιὰ νὰ δοῦμε εἰκονισμοὺς τῆς ἐσχατολογικῆς Παρουσίας τοῦ Κυρίου μας, δηλαδὴ τῆς Βασιλείας τοῦ Τριαδικοῦ μας Θεοῦ.

Ὡς ἐκ τούτου, ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ πράγματι γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἀπελευθερωτικὴ ἐλπίδα καὶ δύναμη καὶ ὄχι μιὰ ἠθικολογικὴ παραμυθία. Αὐτὸ ἐνεργεῖται ὄχι μὲ τὸ νὰ στηλιτεύει ἐξ ἀποστάσεως τὰ «κακῶς κείμενα» καὶ τὴν ἀδικία, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ σαρκώνεται στὴν καθημερινὴ πάλη μὲ τὸ κακό, ὄντας ὄρατὴ Ἐκκλησία καὶ ὄχι ἄσαρκη θεωρία. Μὲ προφητικὴ ἐργήγορη ὁ χριστιανὸς καὶ ἡ ποιμαίνουσα Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ νὰ ἀνέχεται κανενὸς εἴδους ἀδικία, ἀλλὰ ὀφείλει νὰ δείχνει ἐτοιμότητα γιὰ μαρτυρία καὶ μαρτύριο. Συμβίβαστηκε ἄραγε ὁ Χριστὸς μὲ τίς κοινωνικές, οἰκονομικές καὶ πολιτικὲς συνθήκες τῆς ἐποχῆς του; Ἐκανε πίσω στὴ σταυρικὴ του θυσία ἢ ἔδειξε ποτὲ ἀποστροφή πρὸς ὅποιονδήποτε βρισκόταν στὸ περιθώριο; Μποροῦμε νὰ ἐθελουφλοῦμε καὶ ἀπλῶς νὰ ἐπαναλαμβάνουμε προτάσεις, ὡς ἐτοιμὲς λύσεις ἀπὸ τὴν παράδοση, χωρὶς νὰ ζοῦμε στὸ πνεῦμα τῆς Παράδοσης; Τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι νὰ προσφέρουμε ἀπλῶς φαγητὸ καὶ φιλανθρωπικὸ ἔργο στοὺς διαρκῶς ἀξαινομένους πεινασμένους γύρω μας, χωρὶς κι αὐτὸ βεβαίως νὰ εἶναι αὐτονόητο καὶ πολὺ περισσότερο ἀσήμαντο, ἀλλὰ τὸ πῶς θὰ ἐπιτύχουμε νὰ μειώσουμε, ἂν ὄχι νὰ ἐξαλείψουμε, τὴ φτώχεια.

Γ. Ὁ Λόγος δὲν ἀρκεῖ νὰ προσφέρεται. Εἶναι ἀνάγκη νὰ σαρκώνεται. Παράλληλα, ὅμως, δὲν πρέπει νὰ σταματῆσει νὰ κηρύττεται. Ὑπάρχει ἀνάγκη μετανοίας, ἀλλαγῆς πλεύσης ἀπὸ τὸ ἀτομοκεντρικὸ καὶ χρησιμοθηρικὸ μοντέλο ὀργάνωσης τοῦ βίου στὸ θυσιαστικὸ καὶ προσωπικὸ τρόπο ὑπάρξεως. Σ' αὐτὸ τὸν τρόπο, ὅπου ὁ ἄνθρωπος ὑπάρχει ἐπειδὴ κοινωνεῖ μὲ τὸν ἄλλο, ἐπειδὴ ἀγαπᾷ χωρὶς προϋποθέσεις, ἐλεύθερα καὶ ἀπεριόριστα. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀπο-

βλέπει στη βελτίωση της ζωής, αλλά στη σωτηρία του ανθρώπου. Έχει ως αποστολή, δηλαδή, να καταστεί ο άνθρωπος «σώος», ολόκληρος, άκέραιος. Και έτσι με όλο του το είναι να αντιπροσφέρει στον Δημιουργό Θεό ως ευχαριστία την ίδια τη δημιουργία.

Η νοηματοδότηση, λοιπόν, του βίου με τον έγκεντρισμό του στον λόγο του Ευαγγελίου δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί, παρά μόνο αν υπάρξει στην πορεία της ιστορίας του χριστιανού και της Έκκλησίας συνάντηση με τα προβλήματα και τις συγκαιρικές ανάγκες του κόσμου. Έξάλλου γι' αυτό δεν σαρκώθηκε ο Λόγος του Θεού, για να ενώσει τα τὸ πρὶν διεστῶτα; Γι' αυτό δεν έλαβε ανθρώπινη σάρκα, για να την θεώσει και μεταμορφώσει; Οί άνθρωποι δίπλα μας πεινούν, βρίσκονται σὲ ἔνδεια, ασφυκτιοῦν οικονομικά. Μὲ την ἀπελπισία να κυριεύει την καρδιά τους, καταφεύγουν ἀπεγνωσμένα στην Έκκλησία. Πρώτος σταθμός τους είναι ὁ Ναὸς τῆς περιοχῆς τους, δηλαδή ἡ ἑνορία τους, πού είναι ἡ μικρότερη ἀλλὰ ἴσως βασικότερη μονάδα τῆς Έκκλησίας μας.

Δ. Πολὺ ὀρθά, λοιπόν, τονίζεται ἡ σπουδαιότητα τῆς ἑνορίας για τὴ λειτουργία τῆς κάθε τοπικῆς ἐκκλησίας. Πρόκειται για τὸ κύτταρο τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς σὸ ὁποῖο πραγματώνεται καὶ σαρκώνεται τὸ ποιμαντικὸ ἔργο τῆς Έκκλησίας μας στην καθολικότητά του. Ἡ ἑνορία, λοιπόν, ὀφείλει να γίνει τὸ κέντρο, ἀπ' ὅπου ἡ ὄλη ποιμαντικὴ δραστηριότητα τῆς τοπικῆς Έκκλησίας θὰ διακτινωθεῖ σὲ ὀλόκληρη τὴν τοπικὴ κοινωνία. Ἐτσι ἡ ἑνορία καλεῖται να ἀποτελέσει τὸ πρότυπο κοινωνικῆς ὀργάνωσης καὶ δράσης, ὅπως τὸ ζητᾶ ἀγωνιδῶς ἡ διασπασμένη καὶ διηρημένη ἑλληνικὴ κοινωνία. Ἐνα ὄραμα ἐνότητας, ἰσότητας, εὐλοκρίνειας καὶ ἀλληλεγγύης, πού ἀναζητᾶ ἀπεγνωσμένα ἰδιαίτερα ἡ ἑλληνικὴ νεολαία.

Ἐλα τὰ παραπάνω βέβαια προϋποθέτουν τὴν ἀναζωογόνηση τῆς ἑνοριακῆς ζωῆς, ἡ ὁποία ἔχει ἀτονήσει καὶ ἀντανακλᾷ καὶ αὐτὴ τὴν κρίση τῆς ὑπόλοιπης κοινωνίας. Οἱ δύσκολες συνθήκες ἅς ἐγείρουν τὸν πόθο μίμησης τῶν πρώτων χριστιανῶν, για τοὺς ὁποίους «ἦταν τὰ πάντα κοινά». Ἡ ἑνορία καλεῖται να ξαναγίνει μιὰ ευχαριστιακὴ σύναξη προσώπων, πού δὲν γειτνιαζοῦν πνευματικά μόνο κατὰ τὴ θεία Λατρεία ἀλλὰ καὶ καθημερινὰ στὶς οἰκίες καὶ τοὺς δρόμους. Αὐτὴ ἡ πνευματικὴ γειτονιά μπορεί να προλαμβάνει καὶ να θεραπεύει κάθε ὀλισθημα καὶ κάθε κατάχρηση, πρὶν βγεῖ ἀπὸ τὸ πλαίσιο τῆς καὶ μολύνει τὴν ὑπόλοιπὴ κοινωνία. Μπορεῖ να στηρίζει καὶ να βοηθεῖ διακριτικὰ χωρὶς να καταφεύγει στὴ φιλανθρωπία. Μπορεῖ να μοιράζεται ἰκανότητες καὶ χαρίσματα, πλοῦτο καὶ φώτιση, ὅπως μοιράζεται καὶ τὰ προβλήματα, τὰ πάθη καὶ τὰ πένθη τῶν μελῶν τῆς, καὶ φροντίζει να μὴν τὰ σηκώνει αὐτὰ κανεὶς μό-

νος του, άτομικά. Γιατί ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἐξουσία διαφθείρουν τὸν μεμονωμένο ἄνθρωπο καὶ ἡ ἀνέχεια καὶ ἡ θλίψη ἐξουθενώνουν τὸν ἀπομονωμένο. Στὴν οἰκογένεια τῆς Ἐνορίας, τὸ μοῖρασμα τῆς κάθε ἀτομικῆς εὐλογίας ἢ στέρησης καὶ ἡ ἀναφορὰ τῆς στὸ Θεὸ κάνουν κάθε χάρισμα καὶ κάθε ἐμπόδιο ἓνα σκαλι πνευματικῆς προόδου.

Στὸν ἄλλο τῆς ἀναζωογόνησης καὶ ἐνεργοποίησης τῆς Ἐνορίας θὰ κριθοῦμε ὅλοι κληρικοί καὶ λαϊκοί. Ἡ ζωντανὴ Ἐνορία θὰ ἀποτελέσει τὴν οὐσιαστικότερη συνεισφορά μας στὴν ἀντιμετώπιση τῆς κρίσης. Ἀσφαλῶς ἡ εὐθύνη εἶναι συνολικὴ καὶ βαραίνει ἀναλογικὰ τὸν καθένα μας, ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ἱεραρχίας ἕως τὸ τελευταῖο κατηχούμενο νήπιο, ἀπὸ τοὺς γεινιάζοντες μὲ τίς ἀρχές κατοίκους τῆς πρωτεύουσας ἕως τὸν πιὸ ἀπομακρυσμένο ἀγωνιστὴ ἱερέα, πὺ μοιράζεται θυσιαστικὰ ἀνάμεσα σὲ ξεχασμένα νησιὰ ἢ ὄρεινὲς κοινότητες.

Ε. Φυσικὰ δὲν φθάνει γι' αὐτὸ ἡ καλὴ θέληση, ἀλλὰ ἀπαιτεῖται ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἡ ὑπαρξὴ ἑνὸς ἢ πολλῶν ἱκανῶν ἐφημερίων, πὺ ἐπιθυμοῦν νὰ ἀναλάβουν τὸ βάρος τῆς ποιμαντικῆς τῶς ἀποστολῆς, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ἓνα λαό, πὺ δὲν θὰ ἐξακολουθεῖ νὰ θεωρεῖται θεατῆς τῶν τελετουργικῶν δρωμένων, ἀλλὰ θὰ ἔχει λόγο, εὐθύνη καὶ ἀρμοδιότητα οὐσιαστικοῦ χαρακτῆρα στὴ διοίκηση καὶ στὴ ζωὴ τῆς Ἐνορίας του.

Ὁ ἐφημέριος, μέσα ἀπὸ κατάλληλη ἐκπαίδευση, κατάρτιση, φροντίδα καὶ διαρκὴ ἐπιμόρφωση, θὰ ἀναλάβει, πέρα ἀπὸ τὰ σπουδαιότατα λειτουργικά του καθήκοντα, τὸν ρόλο τοῦ συντονιστῆ ὅλου αὐτοῦ τοῦ δικτύου ποιμαντικῆς δραστηριοποίησης. Οἱ ἐνορίτες ἀπὸ τὴν πλευρὰ τους θὰ διαδραματίζουν ἐνεργὸ ρόλο στὴ διαμόρφωση τοῦ πλαισίου λειτουργίας τῆς Ἐνορίας, ἀναλαμβάνοντας ποικίλες θέσεις, διαμορφώνοντας ἓνα ἰσχυρὸ δίκτυο κοινωνικῆς συνοχῆς καὶ ἀλληλεγγύης, τὸ ὁποῖο συνιστᾷ ἀπαραίτητη παράμετρο γιὰ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν εἰρήνη τῆς τοπικῆς κοινωνίας. Εἶναι καιρὸς, πλέον, ἡ Ἐνορία νὰ ἀποκτήσει εὐελξία καὶ νὰ καταστῆ μία συμμετοχικὴ κοινότητα, ἀναθεωρώντας ἀγκυλωτικὲς καὶ ἀρτηριοσκληρωτικὲς πρακτικὲς καὶ ἀφουγκραζόμενη τὸν καιρὸ τοῦ ἀνθρώπου πὺ ζεῖ τὴν κρίση. Τότε θὰ εἶναι δυνατὸν ὁ λόγος τῆς καὶ τὸ ἔργο τῆς νὰ εὐδοκμήσουν. Σ' αὐτὸ τὸ ἔργο, ἡ ἐνορία μὲ τοὺς ἐνορίτες τῆς ἔχει καθοριστικὸ ρόλο, ἐφόσον βεβαίως δοθεῖ ζωτικὸς χώρος στοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὴν ἐνεργὸ παρουσία καὶ συμβολὴ τους.

Βεβαίως, ἡ ἐνεργοποίησι σ' αὐτὸ τὸ ἐπίπεδο τῆς τοπικῆς εὐχαριστιακῆς κοινότητος-ἐνορίας, σαφῶς προϋποθέτει διαμόρφωση ἰσχυρῆς θεσμικῆς συνείδησης, ἡ ὁποία θὰ ἐπιτρέπει τὴν ἀπρόσκοπτη καὶ χωρὶς γραφειοκρατικὲς νοσηροπῆς διαχείριση τοῦ ἀνθρώπινου δυναμικοῦ καὶ τῶν οἰκονομικῶν καὶ

ὕλικῶν πόρων τῶν Ἐνοριῶν γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν ποικίλων προβλημάτων. Κατανοοῦμε ὅτι τὰ πράγματα δὲν μποροῦν νὰ ἀλλάξουν ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμή στὴν ἄλλη. Ὡστόσο ἡ κρίση ἀποτελεῖ καὶ γιὰ τὰ καθ' ἡμᾶς μιᾶς πρώτης τάξεως εὐκαιρία νὰ ἀναρωτηθοῦμε καὶ νὰ ἀναθεωρήσουμε πολλές δεδομένες πεποιθήσεις καὶ πρακτικὲς μας. Πολὺ συχνὰ συμπεριφερόμαστε καὶ ἐνεργοῦμε σὰν νὰ ζοῦμε ὄχι στὸ σημερινὸ κόσμο, ὅπως τὸν βλέπουμε γύρω μας, ἀλλὰ σὲ ἄλλη ἐποχὴ. Ἄλλοτε προσπαθοῦμε νὰ προσαρμόσουμε τὸν ἄνθρωπο τῆς μετανεωτερικῆς ἐποχῆς στὸν ἄνθρωπο παρωχημένων ἐποχῶν. Κάποτε φαίνεται νὰ ἐγκλωβιζόμαστε στὸ δικὸ μας κόσμο, χωρὶς οὐσιαστικὴ ἐπαφή μὲ τὴν πραγματικότητα. Αὐτὴ ἡ κατάσταση ἐπηρεάζει ἐν πολλοῖς καὶ τὸ φιλανθρωπικὸ ἔργο μας.

ΣΤ. Ἡ *φιλανθρωπικὴ* μας διακονία πρέπει νὰ λαμβάνει σοβαρὰ ὑπόψη τῆς τὸν κίνδυνο νὰ ὀδηγεῖ στὸν εὐτελισμὸ τῆς ἀξιοπρέπειας τοῦ ἀνθρώπου, πού βρῖσκεται σὲ ἀνάγκη, ἐγείροντας σ' αὐτὸν ἀνάμικτα αἰσθήματα ἀνωριμότητας, ἐξάρτησης ἀλλὰ καὶ μνησικακίας. Προσπάθειες, ὅπως ἡ δημιουργία τῆς μικροπιστωτικῆς Τράπεζας Grameen στὸ Μπαγκλαντές, ἀπὸ τὸν βραβευμένο μὲ νόμπελ εἰρήνης Muhammad Yunus, μᾶς δείχνει πὼς ἡ φιλανθρωπικὴ διάθεση μαζί μὲ τὴν ὀξυδερκὴ φαντασία καὶ τὴ γνώση τῶν πραγματικῶν προβλημάτων ἑνὸς τόπου μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ συνθῆκες ἐξάλειψης τῆς ἀπόλυτης φτώχειας μέσα σὲ ἕνα περιβάλλον πού χαρακτηρίζεται ὄχι ἀπὸ τὸν ρηχὸ ὠφελιμισμὸ ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀλληλέγγυα κοινωνικὴ δράση. Καὶ κάτι ἀκόμη. Ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἡ πολιτισμικὴ σύνθεση τῶν τοπικῶν κοινωνιῶν ἔχει ριζικά, ἴσως καὶ τελεσίδικα, μεταβληθεῖ, δὲν μποροῦμε νὰ ἀπευθυνόμαστε στὸ ποίμνιό μας ὡσὰν νὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ γηγενῆ καὶ ἡμεδαπὴ πληθυσμό. Ἡ ὑποδοχὴ καὶ ἐνσωμάτωση τοῦ κάθε ἄλλου, ξένου, μετανάστη, ὀφείλει νὰ ἀποτελεῖ πρώτιστη ἐπιλογή μας, ἐὰν ἐπιθυμοῦμε νὰ διακονοῦμε τὸν «ξένον» τοῦ εὐαγγελίου καὶ νὰ ἐργαζόμαστε γιὰ τὴν κοινωνικὴ ἐνότητα.

Ζ. Ἐπίσης ἡ χρῆση τῶν νέων *τεχνικῶν καὶ ἠλεκτρονικῶν* μέσων ἐπικοινωνίας μὲ τὸν κόσμο, ὅπως λ.χ. τὸ διαδίκτυο, δύναται νὰ συμβάλει μὲ ἄμεσο καὶ ἐπιτυχὴ τρόπο στὴν πρόληψη διαφόρων καταστάσεων ἢ τὴν καλύτερὴ ἐνημέρωση τῶν ἐνοριτῶν καὶ εὐρύτερα τοῦ κόσμου γιὰ ἐνδεχόμενες δράσεις μας, πού σκοπὸ θὰ ἔχουν τὴν ὠφέλεια τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Η. Ἐπιπλέον, καθίσταται ἐπιτακτικὴ ἀναγκαιότητα κάτι πού πολὺ συχνὰ παραθεωροῦμε: ἡ ἀνάδειξη μιᾶς *ἄλλης θεώρησης γιὰ τὰ πάσης φύσεως ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίες*, τὰ ὁποῖα κατέχονται ἀπὸ ὅλους ἢ μᾶλλον χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ

όλους, χωρίς νά ἀνήκουν σέ κανένα. Μιᾶς θεώρησής τους ὡς δώρων Θεοῦ, τὰ ὅποια, στὸ πλαίσιο τοῦ πνεύματος τῆς κοινοκτημοσύνης, ἀνήκουν σ' ὅλους. Στὴν Θεία Εὐχαριστία, ἄλλωστε, δὲν μιλοῦμε γιὰ τὸν Χριστὸ τὸν «πάντοτε ἐσθιόμενον ἀλλὰ μηδέποτε δαπανώμενον»; Εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι οἱ χριστολογικὲς ἔννοιες τῆς χάριτος καὶ τοῦ δώρου δὲν συνδυάζονται μὲ καμιά διάσταση ἰδιοκτησίας. Ὡς ἄνθρωποι εἴμαστε διαχειριστὲς τῆς κτίσης τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι κηδεμόνες καὶ ἄρχοντές της, κατὰ τρόπο ἐξουσιαστικό, ἀλλὰ κατὰ τρόπο ἐξάπαντος διακονικό καὶ θυσιαστικό, μὲ σκοπὸ νά καταστήσουμε τὸν τόπο τῆς παρουσίας Του, δηλαδή τὸν Ἱερό Ναὸ καὶ τὴν Ἑνορία, προσιτὸ καὶ ἀνοικτὸ πρὸς ὅλους. Τόπο συνάντησης τῶν ἀνθρώπων μὲ τὸν Θεὸ καὶ μεταξύ τους. Ἐναν τόπο, ὅπου ὁ ἄνθρωπος δὲν θά προσπαθεῖ νά ἱκανοποιήσῃ μόνο τὶς «ψυχικὲς καὶ πνευματικὲς» του ἀνάγκες, ἀλλὰ θά μοιράζεται τὸν καθημερινὸ ὑλικὸ του ἄρτο καὶ τὴν ἐργασία του μὲ τοὺς ἀδελφούς του. Ὁ ἄνθρωπος δίπλα μας, ὅταν στερεῖται τὰ πρὸς τὸ ζῆν δὲν μπορεῖ νά ἀρκεστῆ σὲ θεωρητικὸ κήρυγμα περὶ μακαριότητος τῆς αἰώνιας ζωῆς. Προέχει ἡ συμβολὴ μας στὴν ἀντιμετώπιση τῶν βασικῶν ἀναγκῶν του.

Ἡ Ἑνορία δὲν μπορεῖ νά παραμένει τόπος, ὅπου συναντιόμαστε κάθε Κυριακὴ γιὰ κοινωνικὸ σχολιασμὸ καὶ τὴν ἐκπλήρωση τῶν θρησκευτικῶν μας καθηκόντων. Ἔχουμε χρῆμα νά τὴν ἀναδείξουμε ζωτικὴ ἐστία προσφορᾶς πνευματικοῦ ἔργου καὶ φιλανθρωπικῆς φροντίδας, πού θά λειτουργεῖ ὄχι ὡς ὑπηρεσία σὲ συγκεκριμένους ὄρους τῆς ἡμέρας ἀλλὰ συνεχῶς ὡς τὸ ζωντανὸ κύτταρο τῆς τοπικῆς κοινωνίας. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι λειτουργία καὶ διακονία δὲν συστοῦν διακριτὲς πραγματικότητες ἀλλὰ μιὰ ἀδιαίρετη ἐνότητα.

Μέρος Β'

Συγκεκριμένες πρακτικὲς προτάσεις
γιὰ τὴν ἀποτελεσματικὴ ἀπάντηση τῆς κρίσης
ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Διοικούσας Ἐκκλησίας

Α. ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΚΑΙ ΙΕΡΕΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙΣ

Τὰ ὅσα ἀκολουθοῦν εἶναι προτάσεις γιὰ συγκεκριμένους δράσεις, πού ἀφοροῦν τόσο τὴν Ἱερὰ Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὅσο καὶ τὶς Ἱερές μας Μητροπόλεις, ἀνάλογα πάντοτε μὲ τὶς δυνατότητες καὶ τὴν ἰδιαιτερότητα τῆς κάθε τοπικῆς Ἐκκλησίας.

1. Παρατηρητήριο κοινωνικῶν προβλημάτων καὶ συντονισμοῦ ἀντιμετώπισεως κρίσεως

Εἶχε συσταθεῖ καὶ λειτούργησε, γιὰ ἰκανὸ χρονικὸ διάστημα, συμβουλευτικά πρὸς τὴν Διαρκῆ Ἱερά Σύνοδο καὶ τὸν Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο. Ἡ τυχὸν ἐπαναλειτουργία του θὰ ἀποτελέσει τὸ συντονιστικὸ ὄργανο παρακολούθησεως τῶν κοινωνικῶν συνεπειῶν ἀπὸ τὴν κρίση καὶ προώθησης τῶν ὅποιων ἀποφάσεών μας, συμβάλλοντας μὲ ιδέες καὶ προτάσεις. Ἡ λειτουργία του δὲν θὰ πρέπει νὰ ἐπιβαρύνει ἐπ' οὐδενὶ τὸν προϋπολογισμὸ τῆς Ἱεράς Συνόδου. Εἶναι πολλὰ καὶ ἰκανὰ τὰ κληρικὰ καὶ λαϊκὰ στελέχη ποὺ θὰ προσφερθοῦν μὲ ἀνιδιοτέλεια γιὰ τὴ λειτουργία τοῦ Παρατηρητηρίου, τὸ ὁποῖο βεβαίως θὰ ἔχει τὴν ἀναφορὰ του στὴν Διαρκῆ Ἱερά Σύνοδο.

2. Συντονισμὸς Συνοδικῶν Ἐπιτροπῶν

Οἱ ἤδη ὑπάρχουσες Συνοδικές Ἐπιτροπές, ποὺ ἔχουν ὡς ἀντικείμενό τους τὸ ποιμαντικὸ καὶ κοινωνικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας μας, εἶναι ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη νὰ προσανατολίσουν τὴ δράση τους στὰ πλαίσια τοῦ ρόλου ποὺ ἔχουν, πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς οὐσιαστικῆς παρουσίας τῆς Ἐκκλησίας στὸ πλευρὸ ὅσων πλήττονται ἀπὸ τὶς συνέπειες τῆς ὑπάρχουσας κρίσης.

3. Περιφερειακὲς Συναντήσεις Ἱεραρχῶν καὶ στελεχῶν γιὰ καταγραφή καὶ ἀντιμετώπιση κοινῶν τοπικῶν προβλημάτων

Τὸ ζήτημα τῆς συνεργασίας τῶν Ἱ. Μητροπόλεων εἶναι ἓνα σημαντικὸ θέμα πρὸς συζήτηση. Ἄραγε, γιατί θεωροῦμε αὐτονόητο τὸ ἀρχιερατικὸ συλλεϊτουργο τὴν ἡμέρα τῆς ὀνομαστικῆς ἐορτῆς τοῦ τοπικοῦ ἐπισκόπου ἀλλὰ δὲν τολμήσαμε ποτὲ τὴν κοινὴ ἱερατικὴ Σύναξη ἢ ἔστω μιὰ ἀπὸ κοινοῦ σύσκεψη γιὰ ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων καὶ συμπροβληματισμὸ σὲ τοπικὰ θέματα; Μήπως εἶναι ὥρα νὰ τὸ τολμήσουμε;

4. Ἐπιμόρφωση κληρικῶν, ἐξομολόγων καὶ λαϊκῶν στελεχῶν

Στὰ πλαίσια τῆς διὰ βίου ἐπιμορφώσεως τῶν κληρικῶν μας, ἰδιαίτερος τῶν ἐξομολόγων στὴν ὁποία τόσο ὑστεροῦμε, εἶναι ἀναγκαία ἡ ἐκπόνηση συγκεκριμένων προγραμμάτων μὲ σύγχρονη καὶ σχετικὴ θεματολογία, προκειμένου τόσο οἱ κληρικοί μας ἀλλὰ καὶ τὰ λαϊκὰ μας στελέχη νὰ ἀνταποκριθοῦν μὲ μεγαλύτερη ἀποτελεσματικότητα στὶς ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς. Σὰς ἀναφέρω ἐνδεικτικὰ τὰ θέματα ποὺ ἀπασχόλησαν τὶς ὁμάδες ἐργασίας σὲ τοπικὸ Συνέδριο γιὰ στελέχη νεανικοῦ ἔργου Ἱ. Μητροπόλεως: 1. «Ἐφηβεία καὶ Οἰκονομικὴ κρίση. Οἱ κοινωνικὲς πιέσεις, οἱ πιέσεις τῶν συνομηλικῶν, ἡ ἐπιρροή τῶν μα-

ζικῶν μέσων ἐνημέρωσης καὶ διασκέδασης, οἱ ἐξαρτητικὲς οὐσίες καὶ οἱ συμπεριφορὲς τῶν ἐφήβων σὲ ἐποχὲς οἰκονομικῆς κρίσης καὶ ἡ ἀντιμετώπισή τους», 2. «Διαχείριση τοῦ φόβου. Ἡ ἐξουσία τοῦ φόβου, προοπτικὲς γιὰ μίαν ἐλεύθερη ἀφοβικὴ κατῆχηση», 3. «Καταναλωτισμὸς καὶ τηλεόραση. Ἀπὸ τὴν κριτικὴ στὴν ἀντίσταση. Ἀπὸ τὴν εἰκόνα στὴν πράξη. Ἀπὸ τὴν παρακολούθηση στὸ παιχνίδι. Ἀνάπτυξη ἀντικαταναλωτικῶν συμπεριφορῶν» καὶ 4. «Ἀλληλεγγύη στὴν οἰκογένεια, στὴν ἐνορία, στὴν κοινωνία. Δημιουργικὲς πράξεις, θεσμοί, συνήθειες ἀλληλεγγύης. Δραστηριότητες στὴν ὁμάδα κατηχητῶν ποὺ ἀνοίγονται στὴν οἰκογένεια, στὴν ἐνορία, στὴν κοινωνία»

5. Πρόγραμμα ἐξοπλισμοῦ καὶ λειτουργίας Ἐνοριακῶν Συσσιτίων

Τὸ καθημερινὸ φαγητὸ δύναται νὰ εἶναι ἡ πρώτη μας ἀπάντηση στὴν οἰκονομικὴ κρίση. Ἦδη σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα χιλιάδες μερίδες φαγητὸ προσφέρονται τόσο ἀπὸ τὴν Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν ὅσο καὶ ἀπὸ τὶς Ἱερὲς Μητροπόλεις. Μήπως πρέπει νὰ ἐξετάσουμε τὴ δυνατότητα οἰκονομικῆς ἐνίσχυσης ἀπὸ τὴν ΕΚΥΟ ἐνοριῶν ἢ Μητροπόλεων γιὰ τὸν ἐξοπλισμὸ τῶν Κέντρων Σιτίσεων ἀπόρων, ὑπὸ προϋποθέσεις ἀσφαλῶς, κατὰ τὸ πρότυπο τῆς δημιουργίας τῶν παιδικῶν σταθμῶν; Τὸ κόστος δὲν θὰ εἶναι μεγάλο ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα ποὺ θὰ προκύψει ἐξαιρετικόν.

6. Συστηματικὴ καταγραφή καὶ σύγχρονη παρουσίαση τοῦ ἐπιτελούμενου κοινωνικοῦ μας ἔργου

Ἀξιοποιώντας κάθε σύγχρονο μέσο καὶ δυνατότητα, πρέπει νὰ συνεχίσουμε τὴν κατὰ τὸ δυνατόν λεπτομερῆ καταγραφή τοῦ ἤδη πολυσχιδοῦς καὶ πολὺ σημαντικοῦ φιλανθρωπικοῦ καὶ κοινωνικοῦ μας ἔργου. Δὲν ὑπάρχει Ἱερά Μητρόπολη ποὺ νὰ μὴ προσφέρει τέτοιο ἔργο. Ὅμως αὐτὸ πρέπει μὲ σύγχρονο τρόπο νὰ καταγράφεται καὶ νὰ παρουσιάζεται καὶ μάλιστα στὸ διαδίκτυο, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ μέλλον τῆς πληροφορίας καὶ τῆς ἐνημερώσεως.

7. Διορθόδοξη Συνεργασία γιὰ ἀνταλλαγὴ ἐμπειριῶν σὲ κοινωνικὰ θέματα

Εἶναι εὐνόητο ὅτι οἱ συνέπειες τῆς οἰκονομικῆς δυσπραγίας ἀγγίζουσιν ὀλόκληρο τὸν ἑλλαδικὸ χῶρο. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἐπιτρέψτε μου νὰ σημειώσω τὸ ἔλλειμμα συνεργασίας τῆς Ἐκκλησίας μας σὲ κοινωνικὰ θέματα, τόσο μὲ τὴν Ἡμαυτόνομη Ἐκκλησίαν τῆς Κρήτης ὅσο καὶ μὲ τὶς Ἱερὲς Μητροπόλεις τῆς Δωδεκανήσου. Θέμα τὸ ὁποῖο καλὸ θὰ ἦταν νὰ μελετήσουμε ἀπὸ κοινοῦ, εἰδικὰ στὸ πλαίσιο τῆς οἰκονομικῆς συγκυρίας. Ἡ δυνατότητα ἐπίσης συνεργασίας σὲ διεθνὲς ἐπίπεδο θὰ ἐμπλουτίσει τὴ διακονία μας σὲ ἐμπειρίες καὶ γνώσεις.

8. Ίδρυση και λειτουργία σχολῶν ἑθελοντισμοῦ

Προσφορὰ μὲ γνώση πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἐπιδίωξή μας. Παραμένουμε ἡ μεγαλύτερη δεξαμενὴ ἑθελοντισμοῦ στὴν Ἑλλάδα. Ὑστεροῦν ὅμως πολλὲς φορὲς οἱ ἄνθρωποι τῆς προσφορᾶς σὲ γνώσεις πού θὰ τοὺς βοηθοῦσαν νὰ εἶναι πολὺ πιὸ χρήσιμοι στοὺς ἀνθρώπους πού ζητοῦν τὴ βοήθειά μας. Ἡ δημιουργία καὶ λειτουργία Σχολῶν ἑθελοντισμοῦ μὲ μαθήματα Νοσηλευτικῆς, Κοινωνικῆς Συμπαράστασως καὶ Ψυχολογικῆς Στήριξης θὰ εἶναι εὐεργετικὴ γιὰ τὸ ἔργο μας. Σχετικὴ ἐμπειρία ὑπάρχει καὶ εἶναι διαθέσιμη.

9. Νοσοκομεῖα, φυλακὲς καὶ Ἰδρύματα

Συγκρότηση ἑθελοντικῶν Ὁμάδων ἐπικουρικῆς συμπαράστασης καὶ βοήθειας σὲ Νοσοκομεῖα, Φυλακὲς καὶ Ἰδρύματα (π.χ. Ὀρφανοτροφεία, Γηροκομεῖα) τόσο ἐκκλησιαστικὰ ὅσο καὶ δημόσια. Ἡ προσπάθεια αὐτὴ ὅπου ἔχει ἐφαρμοστῆ καρποφόρησε.

10. Τηλεφωνικὴ Γραμμὴ Συμπαράστασως

Ἡ λειτουργία μιᾶς εἰκοσιτετράωρης τηλεφωνικῆς γραμμῆς πνευματικῆς στήριξης καὶ ἐνίσχυσης θὰ ἔχει καθοριστικὴ σημασία στὴν παρούσα συγκυρία.

11. Ἱερατικὲς Συνάξεις καὶ Κληρικολαϊκὲς Συνελεύσεις

Ὁ συμπροβληματισμός, ὁ ἐλεύθερος διάλογος καὶ ἡ ἀνταλλαγὴ γνώσεων, ἀντιλήψεων καὶ πείρας πρέπει νὰ ἀποτελέσουν τὸ πλαίσιο τακτικῶν Ἱερατικῶν Συνάξεων ἀλλὰ καὶ Κληρικολαϊκῶν Συνελεύσεων. Ἡ τόνωση τοῦ ἠθικοῦ τῶν ἑθελοντῶν μας εἶναι ἀδήριτη ἀνάγκη στὴν ἐποχὴ μας.

12. Πανελλήνιες Ἐκδηλώσεις γιὰ νέους

Πέρα ἀπὸ τὴν αὐτονόητη ποιμαντικὴ τῶν νέων στὴν κάθε τοπικὴ Ἐκκλησία, ἡ ἐμπειρία τῶν κοινῶν ἐκδηλώσεων πού πραγματοποιήθηκαν καὶ ἐφέτος ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, τόσο τῶν καλλιτεχνικῶν ὅσο καὶ τῆς κατασκηνώσεως Ἱεροπαίδων ἀλλὰ καὶ τῆς Συνόδου τῶν Ἐφήβων, ἡ ὁποία γιὰ πρώτη φορὰ πραγματοποιήθηκε, ἔδειξαν τὴν ἀπαίτηση γιὰ τὴ συνέχιση καὶ ἐπέκταση παρόμοιων εὐκαιριῶν, ἰδιαίτερα στὴ σημερινὴ ἐποχὴ.

13. Ἡ Ποιμαντικὴ τῆς οἰκογένειας

Ἄναμφισβήτητα ἀποφασιστικὸς παράγοντας τῶν ἐξελίξεων στὴν Ἑλλάδα εἶναι ἡ ἑλληνικὴ οἰκογένεια. Ἡ πρόταση τῆς παρελθούσης Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου νὰ ἀποτελέσει τὸ κύριο θέμα τῆς ἐπόμενης Τακτικῆς μας Ἱεραρχίας, μετὰ ἀπὸ ἓνα χρόνον, εἶναι χρήσιμη. Ἡ ἐπικύρωσή της ἀπὸ τὴ σημερινὴ μας συ-

νεδρία θὰ δημιουργήσει τὶς προϋποθέσεις, ὥστε νὰ προετοιμαστῆ ἓνα κείμενο μὲ τὴ συμβολὴ ὄλων, κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς χρονιάς, ἔτσι ὥστε ἡ Ἱεραρχία τοῦ 2011 νὰ τὸ ἐγκρίνει καὶ νὰ ἀποτελέσει τὸ θεμέλιο τῆς ποιμαντικῆς μας γιὰ τὴν οἰκογένεια στὰ ἐπόμενα χρόνια¹.

14. Περιοδικὰ «Θεολογία» καὶ «Ἐφημέριος»

Καὶ τὰ δύο αὐτὰ Περιοδικὰ τῆς Ἐκκλησίας μας θὰ πρέπει νὰ ἀποτελέσουν πηγὴ συγκεκριμένων στοιχείων ἀλλὰ καὶ προβληματισμοῦ σχετικὰ μὲ τὰ φλέγοντα καὶ ἐπίκαιρα θέματα ποὺ ἀπασχολοῦν τὴν ἑλληνικὴ κοινωνία. Στὸ βαθμὸ ποὺ ὅλοι μας τὰ μελετοῦμε, μποροῦν νὰ συμβάλουν ἀποφασιστικὰ στὴν ποιμαντικὴ μας προσφορὰ².

15. Θεῖος Λόγος - Κηρυκτικὴ προσφορὰ

Στὰ χρόνια ποὺ ἔρχονται, ἡ ἀντιμετώπιση τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως, σύμπτωμα μιᾶς σοβαρότατης κοινωνικῆς κρίσεως, μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει σημεῖο ἀναφορᾶς στὰ κηρύγματά μας. Συγκεκριμένα μποροῦμε νὰ ἀναδείξουμε μέσα ἀπὸ αὐτὰ τὴν κοινωνικὴ διάσταση τοῦ προβλήματος, ἀφοῦ τὸ κάθε τι γύρω μας καλλιεργεῖ τὸν ἀνταγωνισμό καὶ τὴν ἐπικράτηση τοῦ ἰσχυροτέρου. Μέσα ἀπὸ τὰ κηρύγματά μας, γιατί ὄχι καὶ ἀπὸ τὶς συναντήσεις μελέτης Ἁγίας Γραφῆς, εἶναι δυνατὸν νὰ εὐαισθητοποιήσουμε τοὺς πιστοὺς στὴ συνεργασία, ἀλληλεγγύη καὶ βοήθεια στὸν πλησίον, ἡ ὁποία στὴν ὀρθόδοξη παράδοση φθάνει ὡς θυσία γιὰ τὸν ἀδελφό. Τὸ κήρυγμα μὲ τὴ συνδρομὴ τοῦ Πατερικοῦ λόγου ἄς στοχεύει στὴν καταπολέμηση τῆς φτώχειας καὶ τοῦ κοινωνικοῦ ἀποκλεισμοῦ ἐμπνέοντας καὶ ἐνθαρρύνοντας πράξεις ἀλληλεγγύης μέσα στὴ Μητρόπόλὴ μας καὶ τὶς ἐνορίες³.

1. Βλ. τὶς εἰσηγήσεις τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Παροναξίας κ. Καλλινίκου, Ἰλίου, Ἀχαρνῶν καὶ Πετροπόλεως κ. Ἀθηναγόρου καὶ Λαγκαδᾶ, Λητῆς καὶ Ρεντίνης κ. Ἰωάννου στὴν Τακτικὴ Σύνοδο τῆς Ἱεραρχίας ποὺ ἔλαβε χώρα τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 2011 καὶ ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ποιμαντικὴ προσέγγιση τῆς οἰκογενείας, *Ἐκκλησία* (Νοέμβριος 2011, σσ. 662-683).

2. Πρβλ. γιὰ παράδειγμα ἀφιέρωμα τοῦ περιοδικοῦ *Θεολογία* (Ἀπρίλιος - Ἰούνιος 2010, τόμ. 81, τχ. 2) μὲ θέμα «Ζητήματα Ποιμαντικῆς Θεολογίας».

3. Πρβλ. τὸ ἀφιέρωμα τοῦ περιοδικοῦ *Θεολογία* (Ἀπρίλιος - Ἰούνιος 2011, τόμ. 82, τχ. 2) μὲ θέμα «Τὸ κήρυγμα τῆς Ἐκκλησίας».

B. ΕΝΟΡΙΕΣ

Ἡ ποικιλομορφία τῶν Ἐνοριῶν μας στὸν ἑλλαδικὸ χῶρο καὶ ἡ μεγάλη διαφοροποίηση, πὸν ὑφίσταται ἀνάμεσα στὶς ἀστικές Ἐνορίες τῶν μεγαλουπόλεων καὶ αὐτὲς τῆς ἐπαρχίας, εἶναι αὐτονοητὸ ὅτι δυσκολεύουν τὶς εἰδικὲς προτάσεις πὸν ἀφοροῦν τὴν ἐνοριακὴ ζωὴ. Ἐντούτοις θὰ τολμήσουμε νὰ προτείνουμε δράσεις πὸν ἀφοροῦν κυρίως τὶς ἀστικές ἐνορίες ἀλλὰ κατ' ἀναλογίαν καὶ τὶς μικρότερες. Ὁφείλουμε, ὅμως, εἰσαγωγικὰ νὰ τονίσουμε ὅτι προαπαιτούμενο καὶ ἀναντικατάστατη προϋπόθεση γιὰ τὴν ὑλοποίηση τῶν παρακάτω προτάσεων εἶναι ἡ εὐσυνειδητὴ καὶ φιλόπονη διάθεση τοῦ ἱερέα-ἐφημερίου.

1. Ἐνορία καὶ κοινωνικὸ ἔργο

Δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ἐνορία χωρὶς καθημερινό, ἔμπρακτο, ἀπτό καὶ φανερό κοινωνικὸ ἔργο. Τὸ ἐλάχιστο θὰ ἦταν ἡ προσφορὰ τοῦ καθημερινοῦ φαγητοῦ. Ὅσες ἐνορίες τόλμησαν τὸ ἐγχείρημα, λειτουργοῦν μὲ ἐπάρκεια τὸ πρόγραμμα σίτισης, χάρις στὰ ἀνεξάντλητα ἀποθέματα φιλοτιμίας καὶ ἀλληλεγγύης τοῦ λαοῦ μας, πὸν λύνει προβλήματα ἐπιβίωσης τῶν οικονομικὰ ἀσθενέστερων οἰκογενειῶν σήμερα στὴν Ἑλλάδα.

2. Ποιμαντικὴ Μελλονύμφων

Προτείνεται σὲ Μητροπολιτικὸ ἐπίπεδο Συνάντηση Μελλονύμφων μὲ τὸν Ἐπίσκοπο μὲ ἀφορμὴ τὴν ἐπίδοση τῆς Ἁδείας τελέσεως τοῦ Γάμου τους. Σ' ἐνοριακὸ ἐπίπεδο, ἐπίσης, μποροῦν νὰ γίνουν περισσότερες συναντήσεις, ἐντὸς ἐνὸς θερμοῦ καὶ ἐγκάρδιου κλίματος.

3. Ἐνοριακὲς Σχολὲς Γονέων

Στὸ πλαίσιο ὄσων εἰπώθηκαν γιὰ τὴν οἰκογένεια, εἶναι εὐνόητη ἡ σημασία πὸν πρέπει νὰ προσδώσει ἡ κάθε Ἐνορία στὴ στήριξή της, μὲ τὴ λειτουργία Ἐνοριακῶν Σχολῶν, πὸν θὰ ἀπευθύνονται κυρίως σὲ νέα ζευγάρια καὶ γονεῖς. Αὐτὴ θὰ εἶναι ἡ οὐσιαστικότερη ἐπένδυση γιὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον.

4. Κοινὲς ἐκδηλώσεις γιὰ ὄλους τοὺς ἐνορίτες

Οἱ κοινὲς ἐκδηλώσεις γιὰ ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἐνορίας μὲ κοινὴ τράπεζα φαγητοῦ καὶ ἄδολη ψυχαγωγία θὰ συμβάλουν τὰ μέγιστα στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐνοριακῆς συνειδήσεως καὶ θὰ καταστήσουν τὴν ἐνορία καὶ τοὺς χώρους της ἀναπόσπαστο μέρος τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Ἦδη ἡ συνάντηση μετὰ τὴ Θεία Λειτουργία μὲ τὴν προσφορὰ πρωينوῦ κεράσματος ἔχει καταδείξει τὰ εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα.

5. Καταγραφή και ἀναζήτηση ἐθελοντῶν

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαστικούς συμβούλους και τὶς κυρίες τῶν φιλοπτῶ-
χων, εἶναι ἐπιτακτική ἀνάγκη ἢ ἀναζήτηση ἱκανῶν ἀνδρῶν και γυναικῶν μὲ
προσόντα χρήσιμα γιὰ τὶς ἀνάγκες ἐνοριῶν. Παραδείγματος χάριν, ἕνας δικη-
γὸρος ἢ ἕνας ἰατρός, ἕνας λογιστὴς ἢ ἕνας γνώστης τῆς σύγχρονης τεχνολογίας,
ἐφόσον κληθοῦν μὲ τὸν κατάλληλο τρόπο, δὲν θὰ ἀρνηθοῦν νὰ προσφέρουν
ἐθελοντικά ὑπηρεσίες σὲ ὄσους λόγῳ οἰκονομικῆς ἀνεπάρκειας δὲν μποροῦν
νὰ ἔχουν πρόσβαση σ' αὐτές. Ἐνα παρόμοιο δίκτυο προσφορᾶς ἀπὸ ἐξειδικευ-
μένους ἀνθρώπους, ἴσως και συνταξιούχους τέτοιων ἢ και ἄλλων εἰδικότητων,
θὰ μποροῦσε νὰ λειτουργήσει και σὲ Μητροπολιτικό ἐπίπεδο.

6. Καταγραφή - Ἀξιολόγηση - Ἱεράρχηση ἀναγκῶν

Ἡ συγκρότηση «Εἰδικῆς Ὁμάδας Ἐργασίας», πού θὰ ἀπαρτίζεται ἀπὸ
πρόσωπα, ὅπως αὐτὰ πού προαναφέραμε, μπορεῖ νὰ καταγράψει, νὰ ἀξιολο-
γήσει και νὰ ἱεραρχήσει τὶς ἀνάγκες τῆς Ἐνορίας και τῶν μελῶν τῆς και νὰ δη-
μιουργήσει τὶς προϋποθέσεις ἐπιλύσεως τῶν προβλημάτων.

7. Συνεργασία μὲ τοὺς κοινωνικούς φορεῖς

Ἡ συνεργασία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως και τῆς κάθε ἐνορίας τόσο μὲ τοὺς
θεσμικούς φορεῖς ὅσο και μὲ τὴν πλειάδα τῶν ἐθελοντικῶν ὀργανώσεων τῆς
κοινωνίας τῶν πολιτῶν, ὅπως σήμερα λέγεται, θὰ πρέπει νὰ ἐπιδιώκεται μὲ κά-
θε δυνατό τρόπο. Πολλοὶ στρέφονται και θὰ στραφοῦν ἀκόμη περισσότερο
στὴν Ἐκκλησία. Ἐναπόκειται σ' ἐμᾶς νὰ τοὺς δεχθοῦμε μὲ πνεῦμα διακονίας
και ὄχι ἐξουσίας, προκειμένου νὰ συμβάλουν και αὐτοί, κατὰ τὸ δυνατόν, στὴ
διατήρηση και συνοχή τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας μας.

8. Δίκτυο ἐνοριῶν γιὰ ἀλληλοβοήθεια - «Ἀδελφοποιήσεις»

Εἶναι γνωστὴ σὲ ὄλους μας ἡ «ἀνισότητα», πού ὑφίσταται πολλὲς φορὲς
ἀνάμεσα σὲ Ἱερὲς Μητροπόλεις ἀλλὰ και σὲ Ἐνορίες. Γιατί νὰ μὴν τολμήσου-
με τὸν θεσμὸ τῶν «ἀδελφοποιήσεων Ἐνοριῶν», ἀκόμη και διαφορετικῶν Μη-
τροπόλεων; Ἀπὸ αὐτὸ θὰ προκύψει διπλὸ ὄφελος τόσο γι' αὐτοὺς πού θὰ προ-
σφέρουν ὅσο και γι' αὐτοὺς πού θὰ δεχθοῦν τὴν προσφορὰ.

9. Ἀνάγκη γιὰ χώρους συνάντησης και ἐπικοινωνίας

Χρειαζόμαστε ἐλεύθερους δημόσιους χώρους, καθαρούς, ἀσφαλεῖς και
προσιτοὺς γιὰ ὄλους. Γράφει σχετικὰ ἕνας νέος: «Γιὰ νὰ καθίσει κανεὶς νὰ μι-
λήσει μὲ ἕνα φίλο του πρέπει νὰ πληρώσει. Γιὰ νὰ βρεῖ μιὰ σκιά νὰ ξεκουρα-

στεί πρέπει να πληρώσει. Ποῦ θὰ καθίσει ὁ ἄνεργος νέος; Ποῦ θὰ καθίσει ὁ συνταξιούχος;». Ἡ ἔλλειψη ἐλεύθερων καὶ ἀνεκμετάλλευστων χώρων μπορεῖ νὰ καλυφθεῖ μὲ τὴν ἀξιοποίηση τοῦ περιβάλλοντος χώρου τῶν Ναῶν μας, ὅπου αὐτὸ εἶναι δυνατόν, προκειμένου καὶ αὐτοὶ ἀνάλογα διαμορφωμένοι νὰ φιλοξενοῦν τοὺς ἀνθρώπους, χωρὶς κόστος.

10. Ἀντιμετώπιση τῶν ἀστέγων

Τὸ φαινόμενο ἀπασχολεῖ κυρίως τὶς μεγαλουπόλεις, χωρὶς νὰ ἔξαιρεῖ καὶ τὶς πόλεις τῆς ἐπαρχίας. Ἡ αὔξηση τοῦ φαινομένου θὰ δημιουργήσει ἔντονα κοινωνικὰ προβλήματα. Κυρίως πρόκειται γιὰ ἄτομα ποὺ δὲν ἰδρυματοποιοῦνται. Αὐτὸ τὸ ὅποιο ἔχουν ἀνάγκη εἶναι χῶροι γιὰ τὴ σωματικὴ τους ὑγιεινὴ, ἔνδυση καὶ προσωρινὴ φιλοξενία. Ἡ δημιουργία μικρῶν μονάδων φιλοξενίας ἀστέγων, ἐφόσον ἐπανδρωθοῦν μὲ ἐθελοντές, μποροῦν νὰ ἀντιμετωπίσουν καταρχὴν τὴν ὀξύτητα τοῦ φαινομένου.

11. Παροχὴ δωρεὰν ἐνισχυτικῆς διδασκαλίας

Ἡ ἀξιοποίηση ἐθελοντῶν ἐκπαιδευτικῶν γιὰ τὴν διδακτικὴ ἐνίσχυση ἀδύναμων μαθητῶν, ποὺ ἀνήκουν σὲ οἰκογένειες ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἀντεπεξέλθουν στὸ κόστος τῶν φροντιστηρίων, θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι μία στήριξη σὲ οἰκογένειες τῆς ἐνορίας.

12. Σύσταση Τράπεζας Ρουχισμοῦ Τροφίμων καὶ Φαρμάκων

Μὲ συστηματικὸ τρόπο ἢ συλλογὴ τροφίμων, καινούργιου ἢ ἐλαφρὰ μεταχειρισμένου ρουχισμοῦ ἀλλὰ καὶ φαρμάκων μπορεῖ νὰ ἀποβεῖ πολύτιμη Τράπεζα τόσο σὲ Μητροπολιτικὸ ὅσο καὶ σὲ Ἐνοριακὸ ἐπίπεδο.

13. Ψυχολογικὴ στήριξη ἀνέργων καὶ οἰκογενειῶν

Αὐτὸ ποὺ καλεῖται κατεξοχὴν ἡ Ἐκκλησία μας νὰ πράξει εἶναι νὰ δώσει ἐλπίδα στοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ μὴν ἀφήσει κανένα νὰ ἀπελπισθεῖ. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἐπιτευχθεῖ, χωρὶς συγχρόνως νὰ ἀκυρώνεται τὸ ἔργο τῶν πνευματικῶν, καὶ μὲ τὴν ἐπιστράτευση ἐθελοντῶν ψυχολόγων ἀπὸ τὴν Ἐνορία καὶ τὴ σύσταση ἐνοριακῶν Κέντρων ψυχολογικῆς στήριξης ἀνέργων νέων ἢ καὶ οἰκογενειῶν ποὺ βρίσκονται σὲ κρίση. Ἐξάλλου θὰ πρέπει νὰ ὑπάρξει καὶ ἐπιπλέον κατάρτιση τῶν ἐξομολόγων-πνευματικῶν μας.

14. Πρόσληψη προσώπων μὲ ποιμαντικὴ ἐξειδίκευση

Στὸ πλαίσιο τῆς ἀντιμετώπισης τῆς ἀνεργίας, οἱ Ἐνορίες, ἐφόσον εἶναι οἰκονομικὰ ἐφικτό, θὰ μποροῦσαν νὰ προσλάβουν νέους μὲ ποιμαντικὴ ἐξειδί-

κευση γιὰ νὰ ἐργασθοῦν στὸ πολύπλευρο ἔργο τους. Εἶναι πολλοὶ οἱ νέοι καὶ ἄνεργοι θεολόγοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ποὺ τὸ ἐπιθυμοῦν αὐτό.

15. Διαφάνεια καὶ δημοσιοποίηση τῶν οἰκονομικῶν τῆς Ἐνορίας

Ἡ συναίσθηση τῆς εὐθύνης μας καὶ ἡ σημερινὴ πραγματικότητα ἀπαιτοῦν διαφάνεια στὴ διαχείριση τῶν οἰκονομικῶν πραγμάτων καὶ δημοσιοποίησή τους. Κάθε Ἐνορία ἔτσι θὰ ἀποδεικνύει τὴ χρηστὴ οἰκονομικὴ διαχείριση, θὰ καταρρίπτει μύθους καὶ θὰ καλλιιεργεῖ κλίμα ἐμπιστοσύνης μὲ τοὺς πιστοὺς. Ἀπὸ αὐτὸ βέβαια δὲν μπορεῖ νὰ ἀφίσταται καὶ κάθε Ἱερά Μητρόπολη.

16. Ἀνταλλαγὴ ὑπηρεσιῶν καὶ προϊόντων

Σὲ τοπικὲς κοινωνίες κυφορεῖται τὸ ἐγγεῖρημα τῆς ἀνταλλαγῆς ὑπηρεσιῶν καὶ προϊόντων ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἀνάλογα μὲ τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὶς δυνατότητές τους. Δὲν θὰ μπορούσε ἡ ἐνορία νὰ πρωτοπορήσει καὶ σ' αὐτὴ τὴν πρακτικὴ;

Ἐντὶ Συμπερασμάτων

Εἶναι πλέον κοινὴ παραδοχὴ ὅτι ἡ κρίση εἶναι πρωτίστως πνευματικὴ. Ἄν μελετοῦμε τὴν κρίση ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς πλευρᾶς καὶ ἀναζητοῦμε τρόπους ὑπερβάσεώς της, εἶναι γιατί ἀποστολὴ μας εἶναι ἡ ἀναζήτηση τοῦ πνευματικὰ πλανώμενου ἀνθρώπου. Ἡ προηγηθεῖσα ἀπόπειρα καταγραφῆς ἐπισημάνσεων καὶ προτάσεων εἶναι, ὅπως τονίσθηκε, καρπὸς συλλογικοῦ προβληματισμοῦ. Ἡ δικὴ μας συνεισφορὰ ἦταν νὰ συλλέξουμε ὅσα κληρικοί, καθηγητὲς Θεολογίας καὶ λαϊκοὶ ἀδελφοὶ μας κατέθεσαν καὶ νὰ συνθέσουμε τὸ παρὸν κείμενο, μὲ γνώμονα τὴν συμπερίληψη ὅλων τῶν γόνιμων καὶ ἐποικοδομητικῶν σκέψεων. Κατακλείοντας, ἀξίζει νὰ ὑπογραμμίσουμε τὰ ἐξῆς: ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία βρίσκεται ἀντιμέτωπη μὲ μία δύσκολη πραγματικότητα. Δὲν μπορούμε νὰ σταθοῦμε ἀδρανεῖς θεατῆς. Χρέος μας εἶναι νὰ συμπαρασταθοῦμε μὲ ἀποφασιστικὴ στὸν κάθε ἄνθρωπο, δείχνοντάς του ἔργω καὶ λόγῳ τὸ νόημα τῆς ζωῆς του καὶ δικαιώνοντάς μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὴν πνευματικὴν ἀποστολήν. Τὸ διακύβευμα γιὰ τὴν Ἐκκλησία δὲν εἶναι ἡ ἀντιμετώπιση μόνο τῆς παρουσίας οἰκονομικῆς καὶ ποικιλόμορφης κρίσης ἀλλὰ πρωτίστως ἡ πνευματικὴ θωράκιση τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀνανέωση τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας αὐτοσυνειδησίας, ἡ ζωντανὴ μαρτυρία τοῦ Χριστοῦ στὸν κόσμον. Τὸ ἔργο μας αὐτὸ εἶναι χρέος ἐγγνωμοσύνης πρὸς ὄσους «κεκοπιάνκασιν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσε-

ληλύθαμεν» (Ίω. 4,38). Τὸ χρωστοῦμε στὰ παιδιά μας, δηλαδή στὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ποὺ ἔρχονται μετὰ ἀπὸ ἐμᾶς. Ἀλλὰ τὸ χρωστοῦμε καὶ σὲ ὅλους ὅσοι πρὸς τὸ παρὸν δὲν θέλουν νὰ ἔχουν σχέση μαζὶ μας. Τέλος ἡ Ἐκκλησία δὲν καλεῖται νὰ πράξει κάτι εὐκαιριακὰ καινοφανές ἀλλὰ νὰ ἀποκαλύπτει ἀδιάκοπα αὐτό, ποὺ στὴν οὐσία της εἶναι, δηλαδή ἡ ἐλπίδα τοῦ κόσμου, ὁ χῶρος τῆς ἀληθινῆς ἐνότητος τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κτίσης.